

Received / Geliş
26.05.2018

Article History
Accepted / Kabul
15.06.2018

Available Online / Yayınlanma
20.06.2018

DOES THE NATIONAL VIEW MUNICIPALITY START AGAIN? 'NATIONAL VIEW MOVEMENT'S SOCIAL MUNICIPALISM APPROACH AND EVALUATION'

**MİLLİ GÖRÜŞ BELEDİYESİ YENİDEN Mİ BAŞLIYOR?
'MİLLİ GÖRÜŞ'ÜN SOSYAL BELEDİYESİ ANLAYIŞI VE
FAALİYETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ'**

***Mahmut HAMDEMİRCİ*¹
*Ercan EYÜBOĞLU*²**

Abstract

National view movement has been marked the last fifty years of country, on the way to the prosperity-road power between 1996-1997, especially it is accepted that the role of important ministrations for social municipality. People participated in the wok of the municipality with the white table and the people's concils; supported to poor people through vocational courses, social housing, social asistance and food house; social projects were implemented fort he protection of womens, children and the elderly; activities aimed at facilitating the lives of the disabled; education supported and bribe is blocked. The Justice and development Party's deviations in social municipalities will be negative fort the June 24th election and the March 2019 elections. The performance of the Happiness Party and the social policies that the Justice and Development Party doesn't implement will determine the March 2019 election results.

Key Words: National View Movement, Erbakan, Velfare Party, Saadet Party, Social Municipalty.

Özet

Ülkemizin son elli yılına damgasını vurmuş olan Milli Görüş Hareketinin, 1996-1997 Refah-yol iktidarına giden yolda, özellikle 1994 yılında kazanmış olduğu yerel yönetimlerde ortaya koyduğu icraatlar ve sosyal belediyeçilik adına yaptığı önemli hizmetlerin rolünün oldukça fazla olduğu kabul edilir. Beyaz Masa ve Halk Meclisleri ile halkın belediye çalışmalarına katılımı sağlanmış, Meslek Edindirme Kursları, sosyal konutlar, sosyal yardımlar ve aşevleri ile alt gelir gurupları desteklenmiş, ailenin korunması, kadınlara, çocuklara, yaşlılara ve gençlere sahip çıkılması yönündeki projeler hayata geçirilmiş, engellilerin hayatını kolaylaştıracak faaliyetler yapılmış, eğitime destek verilmiş ve en önemlisi belediyelerin imajını zedeleyen rüşvetin ve maliyesini altüst eden israfın önüne geçilmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin sosyal belediyeçilik uygulamalarına farklı bakış açısı ve sosyal belediyeçilikten sapmaların, 24 Haziran genel seçimine ve akabinde yapılacak Mart 2019 seçimine yansması kaçınılmaz olacaktır. Mart 2019 seçim sonuçlarının, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin uygulayamadığı sosyal politikalar kadar, Saadet Partisi'nin sosyal projeleri ve performansı ile de belirleneceği muhtemeldir.

Anahtar Kelimeler: Milli Görüş, Erbakan, Refah Partisi, Saadet Partisi, Sosyal Belediyeçilik.

¹ İstanbul Aydın Üniversitesi Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, e-posta: mahmut-hamdemirci@hotmail.com

² Prof. Dr. İstanbul Aydın Üniversitesi, Tez Danışmanı, e-posta: ercaneyuboglu@aydin.edu.tr

GİRİŞ

Son günlerde Milli Görüş geleneğinden gelen Saadet Partisi'nin, düşünce ve üslubuyla dikkatleri bir anda üzerine çektiği ve yükselen bir trend yakaladığı iddiası birçok kesim tarafından ileri sürülmektedir. Bu siyasetiyle Saadet Partisi, mevcut siyaset dilinden memnun olmayanların imdadına yetiştiği ve ilgi odağı haline geldiği yorumlarının muhatabı olmuştur.

Bu ilginin, 24 Haziran seçimlerine nasıl yansyacağı bilinmez ama Saadet Partisi'nin yakaladığı bu havanın 2019 yerel seçimlerinde önemli bir başarıya dönüşebileceğini tahmin etmek de yanlış olmaz.

Geçmiş yıllara baktığımızda bunun örneklerini görüyoruz. Milli Görüş'ün, her girdiği yerel seçimden hemen sonra yapılan genel seçimlerde oylarını arttırdığı görülmüştür. Tabii, bu sefer bir farkla, yerel seçimler, erken seçim kararı sebebiyle genel seçimlerden sonra yapılacak. Bu sefer Milli Görüş, genel siyasette ki başarısıyla imtihana tabi tutulacak. 15 yıldır iktidarda olan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin bir anda erimesi beklenemez. Ancak, son zamanlarda ekonominin alarm vermesi, geçim sıkıntısının artması ve dış politikada ki sorunların seçmeni alternatif aramaya ittiği de göz ardı edilmemelidir. Bu yüzden, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin tabanına hitap eden Saadet Partisi, seçmenin nabzını iyi tutması halinde başarılı olabilir ve Milli Görüş belediyeciliğini de yeniden başlatabilir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin son 50 yılında siyaset sahnesinde önemli bir yeri olan Milli Görüş'ün siyasi mücadelesini ve yerel yönetimlerde efsaneleşen sosyal belediyecilik hizmetlerini hatırlamak, günümüz belediyelerinde hangi uygulamaların devam ettiğini ve hangi uygulamalarda sosyal belediyecilikten sapmaların yaşandığını ortaya koymaktır. Milli Görüş, 4 partisi kapatılmasına rağmen, her seferinde yeni bir heyecanla kaldığı yerden devam etmeyi başaran bir siyasi hareket olmuştur.

2.Milli Görüş Tarihi

Milli Görüş tarihinin, Necmettin Erbakan'ın liderliğinde 1969 yılında Bağımsızlar Hareketi ile başladığı kabul edilir. Bu hareket, bundan sonra kurulacak siyasi partilere önemli bir temel teşkil etmiştir (Arpacı, 2017: 207).

Erbakan, Türkiye ekonomisinin dışa bağımlı olmasını kabullenemiyor, yerli ve milli bir üretimi savunuyordu. Türkiye'nin ancak bu şekilde kalkınabileceği ve batılı ülkelerle rekabet edebileceği savını ileri sürüyordu. Bu düşüncesi, sadece fikrinsel düzeyde kalmamış, fiili girişimlerde bulunmuştur. Bunların ilki, 1956 yılında Türkiye'de ilk yerli motoru seri halde imal edecek olan ve daha sonra ismi 'Pancar Motor' olarak değiştirilecek, 200 ortaklı 'Gümüş Motor AŞ' yi kurmasıdır. Gümüş Motor'un üretimi, Erbakan'ın yerli otomobil fikrini ileri sürmesine sebep olmuş ve 'Devrim Otomobili' adıyla ilk yerli otomobil imal edilmiştir. Ancak, otomobil üretiminin durdurulması üzerine Erbakan, yerli üretim mücadelesini Odalar Birliği'nde verme kararı almıştır (Ergin, 2015: 38,44).

Emre, Erbakan'ın Odalar Birliği'nde engelle karşılaşmasının neticesinde siyasi hayatının başladığını savunur: "Odalar Birliği'ndeki çalışmalar esnasında, milletimizin ekonomik bakımdan ayrılan bir takım azınlık tarafından istismar edilmesine, ettirilmesine mani olmak istemiş, fakat karşısında zamanın hem iktidarını hem ana muhalefetini bulmuştu. Siyasi güce erişmeden bu haksızlıkların önlenemeyeceğine kesin olarak inanıyordu" (Emre, 1990: 174).

1969 seçimlerinde Bağımsız Milletvekili olarak meclise giren Erbakan, parti kurmak için mecliste diğer milletvekilleri ile temas kurma imkanını elde etmiştir. Bu temaslar neticesinde Adalet Partisi'nden Tokat milletvekili Hüseyin Abbas ile Isparta milletvekili

Hüsamettin Akmumcu, Erbakan'ın davetini kabul etmişler ve Milli Görüş'ün ilk partisi Milli Nizam Partisi 26 Ocak 1970 tarihinde kurulmuştur (Emre, 1990: 184).

Milli Nizam Partisi, Tanzimat ve Meşrutiyetten sonra başlayan batılılaşma karşısında, İslamcılığı savunmuş ve yeniden yorumlamaya çalışmıştır. Bu konuda en önemli referans, Osmanlı'nın son dönemlerinde 2'nci Abdulhamid'in öne çıkardığı 'İttihad-ı İslam' veya 'Panislamizm' düşüncesi olmuştur. Bu gayeyle İslam ortak paydasının Türkiye başta olmak üzere bütün İslam ülkelerinin batılılaşma eğiliminden kurtularak, Osmanlı dönemindeki güçlü günlerine dönmesinin mümkün olacağı savunulmuştur (Yorgancılar, 2012: 115).

12 Mart 1971 muhtırasının Milli Nizam Partisi'nin kapatılmasını hızlandırdığı iddia edilir. Keza, Milli Nizam Partisi'nin laiklik karşıtı olması ve İslamcı kimliği ordu mensuplarını rahatsız etmiştir. Sonuç olarak, Anayasa Mahkemesi 21 Mart 1971 tarihinde Milli Nizam Partisi'nin kapatılmasına karar vermiştir (Sallabi, 2011: 601).

Milli Nizam Partisi'nin kapatılmasının ardından 11 Ekim 1972 tarihinde, Süleyman Arif Emre'nin genel başkanlığında, Milli Selamet Partisi kurulmuştur (Emre, 2017: 20).

Kültürel açıdan İslami anlayışı temsil etmiş olan Milli Selamet Partisi, Ağır Sanayi Hamlesi ile kalkınmacı, bölüşümde adil dağılımı savunmasıyla sol eğilimli, devlet eliyle sanayileşmeyi amaçlamasıyla devletçi bir görüntü çizmiştir. Milli Selamet Partisi'nin hedefi, İslami değerler temelinde yeni bir toplum ve devlet inşasıdır. Bunun için siyasi iktidarı demokratik ve meşru araçlarla elde ederek, devletin gücünü ve olanaklarını kullanmak istemiştir (Bilgin, 2017: 70).

26 Ocak 1974 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi-Milli Selamet Partisi koalisyon hükümeti kurulmuş ve 1 Şubat'ta meclisten güven oyu almıştır (Yalçın, 2016: 95).

Cumhuriyet Halk Partisi-Milli Selamet Partisi koalisyonunda yaşanan en önemli olay, Kıbrıs Barış Harekatı olmuştur. 15 Temmuz 1974'te Kıbrıs'ta cunta darbesiyle Makaryos devrilmiş, Türk katili olarak anılan Nikos Samson cumhurbaşkanlığına getirilmiştir. Soydaşlarımıza olan saldırıların artması ve cuntanın bir emri vaki ile adayı ilhak etme isteği, Türk hükümetinin Kıbrıs'a çıkartma yapma kararı vermesinde etkili olmuştur (Emre, 2017: 118).

Koalisyon partilerinin iç çekişmesi neticesinde, Ecevit'in istifasını sunmasıyla, 7 Şubat 1974'te başlayan Cumhuriyet tarihinin belki de en ilgi çeken koalisyonu 19 Eylül 1974'te sona ermiştir (Albayrak, 1989: 100).

Milli Selamet Partisi'nin yer aldığı diğer koalisyon ortaklıkları 1'inci ve 2'inci Milliyetçi Cephe hükümetleridir (Ertem, 2013: 143).

Milli Selamet Partisi, 12 Eylül darbesiyle kapatılmış ve Erbakan ile 33 arkadaşı hakkında 'laikliğe aykırılık' iddiası ile TCK'nın 163'üncü maddesi gereğince dava açılmıştır (Albayrak, 2018: 11).

Milli Güvenlik Kurulu, 12 Eylül'den sonra 1983'te siyasal partilerin kurulmasına kontrollü olarak izin verince, Erbakan, yeni bir parti kurmak için çalışmalara başlamıştır. (Yücel, 2006: 77)

19 Temmuz 1983'te Av. Ali Türkmen başkanlığında kuruluş dilekçesi içişleri bakanlığına verilmiş, Refah Partisi'nin kurucusu 33 üyeden 27'si, Ali Türkmen de dahil MGK tarafından veto edilmiş ve bu nedenle kurucu başkan Ahmet Tekdal olmuştur (Arpacı, 2017: 257).

Milli Nizam Partisi ve Milli Selamet Partisi geleneğinden gelen Refah Partisi, anti-empyralist, anti-kapitalist, anti-Siyonist ve anti-materyalist görüşü savunmuştur.

Sömürüye, faize, kültür emperyalizmine karşı ekonomik ve kültürel bağımsızlıktan yana olmuş, hakkı üstün tutan adil düzeni, manevi ve ekonomik kalkınmayı savunmuştur (Bilgin, 2017: 78).

26 Mart 1989 yerel seçimlerinde yüzde 9,8 oy alan Refah Partisi, 1 büyükşehir, 3 büyükşehir merkez ilçe, 4 il, 12 ilçe ve 52 belde olmak üzere toplam 72 belediye başkanlığı kazanmıştır. Kazandığı büyükşehir belediyesi Konya, il belediye başkanlıkları ise, Kahramanmaraş, Sivas, Şanlıurfa ve Van olmuştur (Turan, 2008: 230,244).

Yerel yönetimlerdeki başarılı çalışmaların, Refah kadrolarının kendini ispatlaması ve halkın onları tanımada önemli etkisi olmuştur. Bu noktada yerel yönetimler, halka en yakın yönetimler olması, halkın yönetime katılması ve bölgesel sorunların halkla işbirliğiyle çözülmesinde önemli avantajlar oluşturmuştur. Ayrıca, Refah Partili belediyelerin hizmetleri, haklarında çıkarılan dedikoduları, önyargıları ve suçlamaları ortadan kaldırmıştır (Ergin, 2015: 215).

Refah Partisi, Milliyetçi Çalışma Partisi ve İslahatçı Demokrasi Partisi ittifakıyla girdiği 20 Ekim 1991 genel seçimlerinde istediği sonucu elde edemese de, 4'üncü parti olarak yüzde 16,7 oy oranıyla, 62 milletvekili kazanarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girmeyi başarmıştır. 15 Kasım 1991'de Alparslan Türkeş ve 18 arkadaşı, 25 Ocak 1992'de ise Aykut Edibali ile 2 arkadaşı Refah Partisi'nden ayrılmış ve Refah Partisi'nin sandalye sayısı 40'a düşmüştür. 40 milletvekili kalmalarına rağmen Refah Partililer meclisin en faal gurubu olmuş, TBMM'ye 126 yasa teklifi sunmuşlardır (Yalçın, 2016: 210,211).

Türkiye tarihinin belki de en heyecanlı yerel seçimlerinden biri olan, 27 Mart 1994 seçimlerinde Refah Partisi, büyük bir oy patlamasıyla seçimin galibi olmuştur. Aldığı yüzde 19,1 oy oranıyla 3'üncü parti olmuştur. Ancak oy oranından çok Refah Partisi'ni seçimin galibi yapan, başta İstanbul ve Ankara olmak üzere, Konya, Diyarbakır, Kayseri ve Erzurum Büyükşehir belediyeleri ile birlikte 6 Büyükşehir, 34 Büyükşehir'e bağlı ilçe, 22 il, 66 ilçe ve 202 belde olmak üzere toplam 330 belediye başkanlığı kazanması olmuştur (Kazan,2001: 224-226).

27 Mart yerel seçimleri Refah Partisi için bir dönüm noktası olmuştur. Kazandığı belediyelerde siyaset gücünü her geçen gün arttıran Refah Partisi, bir iktidar odağı olduğunu göstermiştir. Belediyeler, parti için yerel iktidar gibi çalışmışlardır. En önemlisi, rejimin tehlikede olduğu düşüncesi ve korkusu, Refah Partili belediyelerin düzen içi çalışmalarını giderilmiştir. Refah Partisi'nin ilk genel seçimde bu yaklaşımının sonucunu aldığı görülmüştür (Yalçın, 2016: 238).

24 Aralık 1995 genel seçimleri, Milli Görüş'ün temsilcisi Refah Partisi'nin seçimlerden 1'inci parti çıkmasıyla sonuçlanmış, Refah Partisi, yüzde 21,38 oyla 158 milletvekili çıkarmıştır. Basın, seçim sonuçlarını, rejim tehlikesiyle manşetlerine taşımış, Refah Partisi iktidarına engel olmak için diğer partilerin birleşmesi önerilmiştir (Müftüoğlu, 2010: 48).

Refah Partisi-Doğru Yol Partisi (Refah-yol) Koalisyon Hükümeti, Erbakan'ın başbakanlığında 28 Haziran 1996'da kurulmuş ve 8 Temmuz'da Meclis'ten güvenoyu almıştır. Erbakan ve Çiller'in 1 yıl sonra görev değişimi yapacağı koalisyon protokolünde karara bağlanmıştır. Refah-yol ile Türk siyasi tarihinde yeni bir dönem başlamıştır (Yalçın, 2016: 241).

54'üncü hükümetin ekonomide önemli adımlar atması, ülke ekonomisini canlı tutması ve Refah Partisi'nin anti-emperyalist ve anti-Siyonist duruşu başta ABD ve İsrail olmak üzere batılı ülkeleri de rahatsız etmiştir. Bu yüzden ABD, daha önce Türkiye'ye yaptığı

hibe, kredi ve ekonomik yardımları Refah-yol hükümeti döneminde asgariye çekmiş ve bir nevi ambargo uygulamıştır (Müftüoğlu, 2010: 78).

Erbakan'ı 28 Şubat darbesiyle iktidardan eden iki ana faktörden biri 'D-8 projesi', diğeri ise ekonomiyi kontrol altına almak amacıyla gerçekleştirilen 'denk bütçe' ve 'havuz sistemi' olmuştur, ancak bu ekonomik iyileşmeyi rantiyeciler menfaatlerine aykırı bularak, hiçbir zaman kabullenememişlerdir (Bulaç, 2009: 287).

Erbakan, 19 Haziran 1997'de Cumhurbaşkanı Demirel'e, yeni koalisyonun kurulmasında güvenoyu sağlayacak imzaları sunarak, hükümeti kurma görevinin Tansu Çiller'e verilmesini istemiş ve Refah-yol hükümetinin istifasını sunmuştur. Ancak, Demirel, bu imzalara rağmen hükümeti kurma görevini Anavatan Partisi Genel Başkanı Mesut Yılmaz'a vermiştir. Bin yıl süreceği düşünülen 28 Şubat sürecinin en önemli sonucu, Refah Partisi'nin kapatılması olmuştur (Arpacı, 2017: 334).

28 Şubat süreciyle Refah Partisi'nin kapatılma ihtimali yükselince 17 Aralık 1997'de İsmail Alptekin'in genel başkanlığında Fazilet Partisi kurulmuştur. Refah Partisi'nin 16 Ocak 1998'de kapatılmasının ardından Refah Partisi milletvekilleri Fazilet Partisi'ne katılmışlardır. Böylece Fazilet Partisi, TBMM'nin 1'inci partisi konumuna gelmiş ve ana muhalefet partisi görevini üstlenmiştir (Yücel, 2006: 137).

Fazilet Partisi içinde Erbakan'a karşı bir muhalefet baş göstermiş, 14 Mayıs 2000'deki parti kongresinde, partiye hakim olan zihniyet ve anlayışla iktidara gelemeyeceklerini iddia eden genç siyasetçiler, Erbakan'ın adayı Recai Kutan'ın karşısına Abdullah Gül'ü aday olarak çıkarmışlardır. İktidar olabilmek için mevcut politikaların, kullanılan dilin ve eski kadronun değişmesi gerektiğini ileri süren bu genç ekibe medya 'yenilikçiler' adını takmıştır (Birand&Yıldız, 2012: 326).

Milli Görüş'te tarih tekerrür etmiş ve 'laikliğe aykırı eylemlerin odağı olduğu' gerekçesiyle 22 Haziran 2001'de Fazilet Partisi kapatılmıştır. Fazilet Partisi'nin yerine Recai Kutan başkanlığında kurulan Saadet Partisi'ne 'yenilikçi' kanat katılmamış ve Milli Görüş içindeki bölünme iyice açığa çıkmıştır. Yenilikçilerin Saadet Partisi'ne niçin katılmadığını, Saadet Partisi Genel Başkanı Temel Karamollaoğlu şöyle anlatmıştır: "(Yenilikçiler) sonunda dediler ki; 'Biz gördük ki sizin bu gidişinizle iktidarı vermiyorlar. Biz sizin mücadele ettiğiniz çevrelerle, global sermaye dahil barışacağız, dış politikada, ekonomide farklı bir yol izleyeceğiz.'" (Birand&Yıldız, 2012: 340-342).

Sonuç olarak, yollarına yeni bir partiyle devam etme kararı veren 'yenilikçiler', 14 Ağustos 2001'de Adalet ve Kalkınma Partisi'ni kurmuşlardır. Erdoğan'ın ilk mesajı 'gömleğimizi değiştirdik' olmuştur. Değişimin en önemli emaresi ise, Avrupa Birliği konusundaki tavır değişikliğinde görülmüştür (Birand&Yıldız, 2012: 344).

17 Ekim 2010'da yapılan olağanüstü kongreyle yıllar sonra tekrar Saadet Partisi genel başkanı olan Erbakan, 2011 seçimleri için çalışmalar yaptığı sırada 27 Şubat 2011 tarihinde vefat etmiş ve İstanbul Merkezefendi Mezarlığı'ndaki eşinin yanına defnedilmiştir (Yalçın, 2016: 345).

Saadet Partisi, 30 Ekim 2016 tarihinde 6. Olağan kongresini yapmış ve bu kongrede Mustafa Kamalak'ın yerine genel başkanlığa Temel Karamollaoğlu gelmiştir (Arpacı, 2017: 359).

3.Milli Görüş'ün Sosyal Belediyecilik Uygulamaları

1990'lı yıllarda, halkın belediyeleri, geniş yetkiye sahip, ancak yolsuzluğun, rüşvetin ve kayırmacılığın da en fazla olduğu yerler olarak görmesinin, belediyelerin imajını düşürdüğü öne sürülmüştür. Kentlerin bu hali, ister istemez seçmeni bir alternatif itmiş ve seçmene kendisini iyi anlatan Refah Partisi, 27 Mart 1994 seçimlerinde büyük bir sıçrama yaparak başta birçok büyük şehir olmak üzere 300'ün üzerinde belediye

kazanmıştır. Refah Partisi'nin ilk günden belediyelerdeki performansı, sadece belediyecilik anlayışını dönüştürmemiş, Türkiye'nin siyasi tarihini derinden etkileyecek bir süreci de başlatmıştır. Ancak, Refah Partisi'nin elinde, sosyal belediyecilikle ilgili bir program yokken, süreç içerisinde, belediye icraatları, tecrübeleri ve politikalarıyla şekillenmiş ve kabul görmüştür. Yani, teoriden pratiğe değil, pratikten teoriye dönen bir model söz konusu olmuştur. Refah Partili belediyeler, seçim beyannamesinde, 'kimsesizlerin kimsesi ve sesi olarak, engellilerini, yoksullarını, ve kimsesizlerini gözetken bir yönetim' sergileyeceklerini taahhüt ederek, sosyal belediyecilik faaliyetlerini öncelikleşmişlerdir. Refah Partisi'nin belediyeciliğinin, belediyelerin var olan sorunlarını çözmek ve geleceğin şehirlerini inşa etmek gayretiyle şekillendiği söylenmiştir. Refah Partili belediyeler, ilk günden itibaren önlerinde çözülmesi elzem olan sorunlar yumağı ile karşılaşmışlar ve 'ilk müdahale-acil eylem planları' ve yapılacak işlerin önceliklere göre sıralandığı listeleri hazırlamakla işe başlamışlardır (Şentürk&Kocabaş, 2016: 13,14,21,49,53).

Milli Görüş'ün, belediyelerdeki başarısının sırrının, şahıslardan ziyade, prensipler ve sistematik yapısı olduğu görülmüştür. Zaman içinde uygulamalara paralel olarak yapılan plan ve programlar ile etkili bir belediyecilik modeli oluşturmaya çalışmışlardır. Belediye ile halkı bütünleştirmeleri, insanı merkeze almaları, altyapı ve sosyal sorunları bu anlayışla çözmeye çalışmaları Refah Partisi'nin, farklı bir belediyecilik anlayışı olduğunu göstermiştir (Tarım, 2013).

Başlangıçta, kentli orta sınıflar tarafından endişe ve kuşkuyla karşılanan Refah Partili yerel politik kadroların, bir süre sonra uygulamaları gözlemlenince istemeyerek de olsa kabul görmeye başlamıştır. Yönetime gelen Refah Partili kadroların, yerel yönetimlerin ilgi alanına, 'projecilik' ve 'yatırımcılık' yaklaşımlarının yanı sıra dayanışmayı kurumsallaştıran 'sosyal belediyecilik' yaklaşımının da eklendiği gözlenmiştir. Başlangıçta, 'sosyal belediyecilik' anlayışının bilinçli ve sistematik bir yaklaşım değilken, Refah Partisi'nin geniş taban arayışı sırasında geliştirdiği yöntemlerin süreç içerisinde değişime uğramasıyla belirginlik kazanmıştır (Erder&İncioğlu, 2013: 11,12).

Milli Görüşçü belediyeler, yasalardan aldıkları yetki gereği görev ve hizmetleri yerine getirmiş, bunun yanında yasa ile bir başka kamu idaresine bırakılmamış, merkezi yönetimin sınırlandırmış olduğu yerel nitelikli sosyal hizmetleri de yerine getirmeye çalışmışlardır. Öğrencilere, kimsesizlere, yoksul ve muhtaçlara yapılan sosyal yardımlar bu yetki içindeki sosyal kamu hizmetlerine örnek teşkil etmiştir. Türkiye'deki yerel yönetimlerin sosyal hizmetlerinin, Batıdaki belediyelerden geri olduğu ileri sürülmüştür. Bunun nedeninin ise, sosyal hizmetlerin önemli bir kısmının merkezi yönetim tarafından yerine getirilmeye çalışıldığı olmuştur. Batıdaki 'Refah Devleti' anlayışı, hem merkezi, hem de yerel yönetimlerin sosyal hizmet sorumluluğunu genişletmiştir. Ülkemizde de, belediyeler, özellikle 1994'ten sonra yerel nitelikli çok sayıda hizmet üreterek sosyal hizmet kapsamını genişletmişlerdir. Şehir halkı, kendilerine en yakın yönetim olarak, belediye yönetimini merkezi yönetime tercih etmiştir. Bu da sosyal sorumluluk açısından yerel yönetimlerin etkisini arttırmıştır (Eryılmaz, 1998: 20,21).

1990'lı yıllarda Türkiye insanı, yaşanan ekonomik buhranla yoksulluk, açlık ve sefaletle boğuşmuş ve işsizlerin sayısı her geçen gün katlanmıştır. Böyle bir ortamda, Refah Partili belediyeler, yardım kampanyaları, iftarlar düzenlemiş ve bu yapılan sosyal politikalar neticesinde yüz binlerce aile rahat bir nefes alabilmiştir. Kuru gıdadan sebze, yakacaktan nakit yardımına her türden yardım organize edilmiş, Kadın Koordinasyon Merkezi aracılığıyla ve Ramazanda iftar çadırlarıyla her gün binlerce vatandaşa yardım ve yemek ulaştırılmıştır. Belediyeler, kendi bölgelerindeki vatandaşların ihtiyaçlarını belirlemiş ve ona göre yardım ulaştırmaya çalışmışlardır (Bulaç, 2009: 321).

Refah Partili belediyelerin, sosyal belediyecilik uygulamalarının kurumsallaşması ile ilgili ilk örneği, ilçe merkezlerine kurdukları Ramazan çadırları ile vermişlerdir. Ramazan'daki sıcak yemek dağıtımını, erzak, kömür, ilaç, kitap ve okul malzemeleri dağıtımını izlemiştir. Bu faaliyetler, diğer partiler tarafından önceleri seçim propagandası olarak algılanmış, ancak belediyelerin bünyesinde kurumsallaşarak süren sosyal politikalar, diğer partilerin ve sivil toplum kuruluşların da gündemine girmiştir. İstanbul'un Refah Partili ilçe belediyeleri ve büyükşehir belediyesinin sosyal hizmetler kapsamında, kentin düşük gelir guruplarının öncelikli olduğu yerlerde, yeşil kart sahiplerine, kadınlara, çocuklara, yoksullara ve yaşlılara dönük hizmet faaliyetlerini yaygınlaştırmış, bilişim teknolojilerini yaygın olarak kullanarak bürokratik işlemleri kolaylaştırmış, AKBİL uygulamasıyla ulaşımda, alt gelir guruplarının sorunlarını çözmüş, Beyaz Masa uygulamasıyla halkla ilişkileri geliştirmişlerdir (Erder&İncioğlu, 2013: 13,14).

Refah Partisi'nin, Sosyal Demokrat Halkçı Parti dönemindeki siyasal dili ve hedefleri uyarlayarak kendi politik söylemleri için kullandığı görülmüştür. Halkın seçtiklerini doğrudan denetleme ve yönetime aktif katılımı sağlayan 'Halk Meclisleri' bu örneklerden biri olmuştur (Doğan, 2017: 41).

Refah Partisi'nde, SE-DE (Seçtiklerini Denetle) projesinin doğal uzantısı 'Halk Meclisleri' olarak kurumsallaştırılmıştır. Refah Partisi'nin seçim çalışmalarında, kent yoksullarına yönelik başarılı bir kampanya yöneterek, kadınları ve genç işsizleri siyasi yaşama çektiği gözlenmiştir (Turan, 2008: 259).

Refah Partili belediyelerin uygulamalarında genel olarak, projeci ve yatırımcı yaklaşımı sürdürdüğü ve kentin uzun dönemli sorunlarına çözüm getirmek amacıyla hareket ettikleri gözlenmiştir. Refah Partili belediyelerin, proje ve hizmet faaliyetlerinin yanı sıra, düşük gelir guruplarının sorunlarının çözümüne yönelik faaliyetleri de belediye kurumu aracılığıyla sürdürmeye devam ettirmişlerdir. Refah Partisi'nin belediye bünyesinde sürdürdüğü, kamuoyuna pek yansımayan ve seçim propagandası olarak da kullanılmayan, ancak alt gelir guruplarının oy desteğini sağlayan 'muhtaçlara yardım' uygulamalarının, Fazilet Partisi'nin 1999 yerel seçimi kapsamında 1'inci parti olarak çıkmasında önemli bir payı olmuştur (Erder&İncioğlu, 2013: 15,16).

Refah Partisi döneminde, sosyal belediyecilik adına uygulanan hayırseverlik faaliyetleri belediyelerin kamusal düzeydeki önemini arttırmıştır. Refah Partisi'nde siyaset yapan yerel yöneticiler, yerel yönetimlerde elde ettikleri tecrübeleriyle devlet imkanlarını ve bunları nasıl kullanacaklarını öğrenmişlerdir. Bu da Refah Partisi'nin sisteme yönelik eleştirilerinin dozunu azaltmış ve karşı oldukları bazı simgelerle barışma olanağı sağlamıştır (Doğan, 2017:170,176).

4. Milli Görüş Yerel Yönetim Anlayışının Günümüz Belediyelerine Etkisi

Refah Partisi'nin, 1994 yılındaki başarısıyla Milli Görüş'ün yerel yönetimlerdeki yükselişinin başladığı kabul edilmiştir. 1999 seçimlerinde Refah Partisi'nin devamı olan Fazilet Partisi ile Milli Görüş'ün yerel yönetimlerdeki iktidarı devam etmiştir. 2004 yılında ise, Adalet ve Kalkınma Partisi, yerel yönetimlerde iktidarı büyük ölçüde devralmıştır. Bu süreçte 1994'ten beri gelen yerel yönetimlerdeki kadroların tümüyle değişmediği gözlenmiştir. Hatta, bazı belediye başkanlarının 3 dönemde de başkanlıkta kaldığı görülmüştür. Bu durum, yerel yönetimlerde sürekliliği ortaya çıkarmıştır. Ancak, 2004 yılından sonra yerel yönetim anlayışının değişmeye başladığı ve yeni-liberal belediyecilik uygulamaları ile sosyal belediyecilik uygulamalarını birleştiren bir yaklaşım benimsendiği iddia edilmiştir (Turan, 2008: 376).

Fazilet Partisi içindeki bölünmeyle kurulan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin lideri ve ileri gelen kadrolarının önemli bir bölümü belediye başkanlıkları ve belediye meclis

üyeliklerinden gelmiştir. Bu durum, yerel politikanın öneminin ne kadar arttığının bir göstergesi olmuştur (Erder&İncioğlu, 2013: XXXIV).

Adalet ve Kalkınma Partisi, Refah Partisi ile başlayan kentsel alt ve üst yapı hizmetlerini belediyeciliğinin ilk dönemlerinde sürdürmüş ve büyük ölçüde tamamlamıştır. Daha sonra ise, kentlerin gelişimi için kent vizyonunun belirlenmesi amacıyla yerel yönetimlerde 'Marka Şehir' vizyonunu ortaya koymuştur. Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde, Refah Partisi ve Fazilet Partisi'ndeki bazı uygulamalar olan, 'Beyaz Masa', 'Mobil Beyaz Masa', 'Halk Meclisleri' ve 'Halk Günü' uygulamalarına devam edildiği görülmüştür (Şentürk, 2016: 215-220).

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidar olduğu dönemden itibaren, fazla oy aldığı, yoksul kesimler ve ücretli çalışanlar üzerinde siyasal bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Yereldeki örgütlenme yapısı açısından geniş toplumsal kesimlere açık olduğu varsayılmış, ancak herkesi temsil etmekten çok yerelde belli sosyal gurup ve sınıflara açık olduğu ileri sürülmüştür. Adalet ve Kalkınma Partisi, merkez sağın imar ve inşaat üzerine kurulu projelerini sürdürmüştür. Bunların başında, Toplu konut İdaresi (TOKİ) yatırımları, kentsel dönüşüm projeleri, büyük altyapı ve konut projeleri gelmiştir. Kentsel dönüşüm projelerinin ise, belediyeler için birer rant kapısı haline geldiği eleştirileri de yapılmıştır. Adalet ve Kalkınma Partisi, alt sınıf gençliğine gelecek vaat etmiş, parti içerisinde ilerleme ve ülke siyasetini değiştirme umudu vermiştir (Doğan, 2017: 102,178,252).

Adalet ve Kalkınma Partisi dönemindeki sosyal belediyecilik faaliyetlerinin, 'kariyer ve istihdam destek merkezi' kurulması, 'kent bilinci projesi', 'yeşil bilinç projesi', 'çorba evleri', 'gıda bankası', 'giyim bankası', 'ilaç bankası' ve 'asker ailelerine yardım' faaliyetleri olduğu görülmüştür. Bu faaliyetleri yürütecek komisyonlar ise; Sosyal inceleme, sosyal programlar, yetimler, özel çocuklar, yaşlılar, çocuk ve gençlik, eğitim, aileyi güçlendirme, el sanatları ve şehit ve gazi aileleri komisyonları olarak belirlendiği görülmüştür (Şentürk, 2016: 114-125).

5. Adalet ve Kalkınma Partisi Döneminde Sosyal Belediyecilik Anlayışından Sapmalar

Refah Partisi ve Fazilet Partisi'nin gecekondulu kent yoksullarına dönük himayeci tavrının Adalet ve Kalkınma Partisi dönemiyle tamamen değiştiği ve kaçak yerleşimci, işgalci vatandaş muamelesi görmeye başladıkları görülmüştür. Muhafazakar kesimlere hitap eden lüks rezidanslar, konaklar ve siteler her yerde boy göstermeye başlamıştır. Orta ve üst sınıfa hitap eden lüks konutlar, alt sınıflar nezdinde de onlara sahip olmak arzusunu yerleştirerek meşrulaştırma girişimi olarak algılanmıştır. Partili sermaye guruplarının, belediye olanaklarını, parti ve bürokrasideki ilişkileri etkin biçimde kullanarak, ticaret, inşaat gibi kentsel tüketim ve rant alanlarında faaliyet yürüttükleri görülmüştür. Parti, kentsel yerel süreçler üzerindeki müdahalesini belediyeler üzerinden sağlamıştır. Kentsel dönüşüm projelerinin partili sermaye guruplarının lehine işlediği, pek çok partilinin mesleği ve iş faaliyeti farklı olsa da, inşaat sektöründe faaliyet gösterdiği ve müteahhitlik yapmaya başlayarak mevcut iş hacimlerini genişlettikleri gözlenmiştir. Alt gelir guruplarının ise, yaşam tarzlarında farklılaşma yaşanmış, partili kimlikleriyle kamusal alanda statü, prestij, unvan kazanma olanakları elde etmiş ve parti çalışmalarıyla siyasal-kültürel sermayelerini arttırdıkları görülmüştür (Doğan, 2017: 245,246,259,260).

Bu bağlamda, muhtaçlara yardım biçiminde gelişen sosyal belediyecilik uygulamaları, bir yandan parti yandaşı olan yeni kentli girişimcilerden, erzak, giyecek, yakacak, gıda, kırtasiye, çanta gibi alımların yapılmasını sağlayarak kendi aralarındaki dayanışmayı sürdürdükleri, diğer taraftan bu yardımların yapıldığı yoksul gurupların oy desteğinin devamını sağladıkları görülmüştür. Sonuç olarak, sosyal belediyecilik

faaliyetlerinin, partili işadamları ile yoksul kitleler yeni bir 'saadet zinciri' ile birlikteliklerini sürdürmüşlerdir. Diğer taraftan, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin bu uygulamalarının, sistematik ve kurallarının açık olmayışı, yeni zenginleşen işadamlarının parti finansmanına olan katkısı sebebiyle yolsuzluklara açık bir ortam oluşturduğu eleştirilerine de konu olmuştur (Erder&İncioğlu, 2013: 22,23).

Adalet ve Kalkınma Partisi ile birlikte toplumsal aktörlerin, siyaset yapma ve algılama biçimlerinde dönüşümler yaşanmıştır. Refah Partisi'nde siyasete başlamış parti kadroları için Adalet ve Kalkınma Partisi, yeni bir siyaset tarzı olmuştur. Partililer, Adalet ve Kalkınma Partisi ile birlikte sisteme yönelik eski eleştirileri ve radikalliklerinin yok olduğunu, daha makul, çağı yakalayan, modern, koşullara göre siyaset yapan, dünyaya hitap eden bir siyaset yürüttüklerini iddia etmişlerdir. Ancak, artık eşitsizlik, yoksulluk, işsizlik ve adaletsizliğin doğal karşılanmaya başlandığı, reel politik anlayışının benimsendiği, Adil Düzen, adalet ve sömürü gibi kavramların ütopyik görüldüğü, bunun yerine somut projeleri hizmete sundukları yönündeki gelişmeler, Milli Görüş siyasetinden uzaklaşıldığı iddialarını beraberinde getirmiştir. Partililerin, buldukları bölgede geniş çevreye sahip, sözü dinlenen, maddi durumu iyi kesimler olduğu görülmüştür. Partideki üst mevkilerin ise bu sermaye guruplarına açık olduğu, ücretli çalışan ve yoksul kesimlerin temsiliyet hakkı bulamadığı ve siyasal sermayenin orta-üst sınıflar elinde tekelleştiği görülmüştür. Fakat Adalet ve Kalkınma Partisi, herkese açık bir kitle partisi olduğu imajını çizmiş ve milletin partisi olduğu iddiasını taşımıştır (Doğan, 2017: 260-262).

6.Genel Değerlendirme ve Sonuç

Kısaca özetlersek, 1989'da yapılan yerel seçimlerde Refah Partisi, yüzde 10'a yakın bir oyla 5 ilde belediye başkanlığı kazanmıştı. Bu illerdeki uyguladığı farklı ve etkili belediyecilik örneklerinin etkisiyle 1991 yılında ittifakla girdiği seçimlerde başarı sağlayarak, mecliste gurup kurma hakkını elde etmiştir. 1994 yerel seçimlerinde ise, İstanbul ve Ankara başta olmak üzere birçok büyükşehir ve ilde seçimi kazanan Refah Partisi, belediyelerde başlattığı sosyal belediyecilik uygulamalarıyla halkın desteğini sağlamış ve bunun etkisiyle 1995 seçimlerinde en büyük parti ve akabinde iktidar olmuştur.

Sosyal tesisleri her kesimin kullanımına açarak sınıf farkını ortadan kaldırmışlar, kültür merkezleriyle kültürel faaliyetleri yaygınlaştırmışlar, AKBİL uygulamasıyla ulaşımında konforu sağlamışlardır.

Halkın istek ve şikayetlerinin anında çözülmesi amacıyla belediyecilik tarihinde bir ilk olan Beyaz Masa uygulaması başlatılmış, sosyal demokrat belediyelerden örnek alınan Halk meclisleri kapsamlı hale getirilmiş, Halk Günleri tertip edilerek vatandaş mahallinde dinlenmiştir.

Dar gelirli vatandaşlar için sosyal konutlar inşa edilmesi, geçim sıkıntısı çeken vatandaşların, sosyal yardımlar, aşevleri ve Ramazan çadırlarıyla geçim sıkıntısının giderilmeye çalışılması, İstanbul'da İSMEK başta olmak üzere her yerde Meslek Edindirme Kursları ile işsizliğin önüne geçilmek istenmesi, eğitime destek verilmesi ve engellilerin hayatlarını kolaylaştırıcı uygulamaların adım adım hayata geçirilmesi, Milli görüş belediyelerinin, belediye hizmet alanlarını nasıl genişlettiklerinin göstergesi olmuştur. Milli Görüş'ün bu uygulamalarının sonraki dönemlere yansıdığı görülmüştür. Özellikle 2004 yılında, yerel yönetimlerde büyük oranda iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi'nin, sosyal belediyecilik uygulamalarını, birtakım farklılıklar görülse de genel olarak devam ettirdikleri gözlenmiştir.

Mili Görüş, sosyal belediyecilik uygulamalarıyla yerel yönetimlerde farkını ortaya koymuş, yaptığı hizmetlerle halkın güvenini ve desteğini sağlamıştır. İşte, Milli Görüş'ün iktidar olmasını sağlayan ana sebeplerin arkasında bu unsurlar yer almıştır.

Dünyanın ve dolayısıyla kamu yönetimlerinin yaşamış olduğu değişimler yeni belediyecilik anlayışlarının gelişmesine neden olmuştur. Bu yüzden yeni tip bir sosyal belediyecilik anlayışının gelişmesi mecburi bir durumdur. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin, toplumun büyük kesimleri tarafından destek alması ve her ne olursa olsun yanındayız döneminden uzaklaşmaya başladığı iddia edilmektedir. Bunu temellendirenler yaşanan dönüşümlere adapte olamaması ve parti içinde metal yorgunluğu olarak ifade edilen uzun süre iktidarda kalması üzerinde durmaktadırlar. Bu ve benzeri ifadeler göstermektedir ki Türkiye'de belediye seçimleri ciddi değişimlere gebe olabilir. Bu da Milli Görüş Hareketinin yükselmesinin önünü tekrar açarak 1990'larda yaşanan sürecin yaşanmasına neden olabilir.

KAYNAKLAR

- Albayrak, S. (1989). *Türk Siyasi Hayatında MSP Olayı*, Araştırma Yayınları. İstanbul.
- Albayrak, S. (2018). *MSP Davası ve 12 Eylül*, İz Yayıncılık (2.Baskı). İstanbul.
- Arpacı, I. (2017). *Türk Siyasetinde Erbakan*, Kopernik Kitap Yayınları. İstanbul.
- Bilgin, AR. (2017). *Ak Parti ve Refah Partisi*, Birleşik Yayıncılık. Ankara.
- Birand, MA & Yıldız, R 2012, *Son Darbe 28 Şubat*, Doğan Kitap. İstanbul.
- Bulaç, A. (2009). *Göçün ve Kentin Siyaseti*, Çıra Yayınları. İstanbul.
- Doğan, S. (2017). *Mahalledeki AKP*, İletişim Yayınları (4.Baskı). İstanbul.
- Emre, SA. (1990). *Siyasette 35 Yıl (1)*, Akabe Yayınları. İstanbul.
- Emre, SA. (2017). *Siyasette 35 Yıl (2)*, MGV Yayınları (4.Baskı). Ankara.
- Erder, S & İncioğlu, N 2013, *Türkiye'de Yerel Politikanın Yükselişi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi (2.Baskı).İstanbul.
- Ergin, M. (2015). *Asrın Lideri Erbakan*, Ravza Yayınları (2.Baskı). İstanbul.
- Ertem, H. (2013). *Yaşayanların Dilinden Milli Görüş*, Ravza Yayınları. İstanbul.
- Eryılmaz, B. (1998). "Belediyelerin Sosyal Görevleri", *İstanbulu İçinde*, Aralık, Sayı:3, S:20-21.
- Kazan, Ş. (2001). *Refah Gerçeği (1)*, Keşif Yayınları. Ankara.
- Müftüoğlu, İ. (2010). *Belgeler Konuşuyor, Milli Görüş'te Kırılma*, Alioğlu Yayınevi. İstanbul.
- Sallabi, MA. (2011). *Kuruluşundan Günümüze Osmanlı Tarihi*, Ravza Yayınları. İstanbul.
- Şentürk, H & Kocabaş, H 2016, *Belediyecilikte Değişim ve Dönüşüm (1)*, İşaret Yayınları. İstanbul.
- Şentürk, H. (2016). *Belediyecilikte Değişim ve Dönüşüm (2)*, İşaret Yayınları. İstanbul.
- Tarım, Ş. (2013). "Halk Milli Görüş Belediyeciliğini Özledi", *Milli Gazete*, 31 Ocak, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1065873/halk-milli-gorus-belediyeciligini-ozledi> (Erişim Tarihi:03.06.2018)
- Turan, AE. (2008). *Türkiye'de Yerel Seçimler*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul.
- Yalçın, S. (2016). *Erbakan*, Kırmızıkeci Yayınevi (4.Baskı). İstanbul.
- Yorgancılar, S. (2012). *Milli Görüş*, Pınar Yayınları. İstanbul.
- Yücel, MS. (2006). *Türkiye'nin Siyasal Partileri*, Alfa Yayıncılık. İstanbul.